

**ZORUNLU GÖÇLER, SÜRGÜNLER VE YOL HİKAYELERİ: ULUPAMİR
KIRGIZLARI ÖRNEĞİ**

Seda ZADEOĞLU¹

Yazar: Dr.Adem Sağır

Yayınevi: Nobel

Yer/yıl: Ankara/2012

Sayfa Sayısı: 272

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Bütün dönemler boyunca savaşlar,yıkımlar, doğal afetler ve 18. Yüzyılda ise sanayileşmeyle birlikte ekonomik kaynaklı sosyal hareketler yaşanmış ve küreselleşmeyle de büyüyen ekonomiler bir yabancılar halkası oluşturmuştur. Zorunlu göçler, mültecilik ve sürgünler gibi kavramlar önemli kavramlar olmaya başlamış ve 21. Yüzyılda da tartışılan önemli kavramlardan olmaya devam etmiştir. Geçmişten bugüne belirli evreler geçiren göç olgusu, artık ekonomik kökenli ya da kırdan kente göç olarak değil “zorunlu yer değiştirmeler” olarak baş göstermektedir. Bu sebeple ele alınması gereken iki olgu olan mültecilik ve sürgün kavramları birbirleriyle olan farklılıkları ortaya konularak geniş bir kapsamda tanımlanmıştır. Mültecilik kendi istekleriyle ülkelerinden zorunlu sebeplerle kaçan insanları kapsarken sürgünlerde de yine zorunlu bir göç söz konusu olmakla birlikte isteğe bağlı ve istek dışı olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirilmiştir. İsteğe bağlı sürgünlerde sosyal ve siyasi şartların baskısıyla kültürlerini ve kimliklerini kaybetme tehlikesiyle yüz yüze kalan toplulukların kendi istekleriyle bir başka yere temelli yerleştirilmesi söz konusudur. Burada bahsi geçen olgunun mültecilikten farkı mülteciliğin kısa süreli yaşanılan yerin terkedilmesiyle isteye bağlı sürgünlerde “temel bir kopuş” sürecinin söz konusu olmasıdır. İstek dışı sürgünler ise tarih

¹ Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalı Lisans Öğrencisi
seda_zadeoglu@hotmail.com

boyunca çeşitli şekillerde devlet eliyle resmi bir politika olarak uygulanmıştır. İstek dışı sürgünler özellikle devlet eliyle devletin resmi politika ve söylemlerine ters düşen toplulukların seçilmesiyle gerçekleşir. Bu politikanın temel amacı farklı kültür ve kimliklerin kontrol altına alınmasıdır.

Sürgünler söz konusu olduğunda çalışmanın temel odağını ortaya koyması bakımından Sovyet Rusya deneyiminin ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Burada Sovyet Rusya pratiğine özel bir anlam atfedilmesinin sebebi Sovyet dönemin sosyolojik açıdan oldukça geniş bir veri tabanına sahip olması ve bu verilerin henüz yeteri derecede kullanılmamış olmasıdır. Sovyet pratiğinde hem isteğe bağlı hem de istek dışı sürgün uygulamaları görülebilmektedir. Özellikle Türk ve Müslüman toplulukları merkezine yerleştirmesi bakımından Türkiye’de yapılacak olan araştırmalar ve çalışmalar için özel bir öneme sahiptir. Türkiye’de bu araştırmaların yapılabilmesi için bazı zorluklar mevcuttur. Bunun en başında sürgün literatürünün Rusça olması ve kaynakların Türkçeye çevrilmesi konusunda yaşanan gecikmedir. Bir diğer husus da mevcut kaynakları kullanan araştırmacıların genellikle sürgün topluluklarının bir üyesi olmaları, yanlış davranışları bu çalışmaların objektiflikten uzak olmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca zorunlu göçlerin istatistiksel verilere dayandırılması sürgün araştırmalarının sosyolojik değerinin arka planda kalmasına sebep olmuştur.

Hazırlanmış olan bu çalışma kimlik sosyolojisinin sınırlarına girmeden, sürgün sosyolojisinin temel savlarını tartışmaya açarak, Ulupamir Kırgızlarının vatan ve kimlik algılamaları ile kendilerini tanımlama biçimlerini bu savlar etrafında çözümlenmiştir. Çalışma bir sosyo-kültürel alan çalışmasıdır ve kaybolmaya başlayan bir kültürün tespit edilmesini amaçlamıştır. Çalışmada izlenen yol haritası göç, zorunlu göçler ve sürgün kavramlarına ayrılmıştır ve zorunlu göçler

bağlamında sürgünlere sosyolojik bir bakış açısı getirmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın uygulama kısmında Ulupamir Kırgızları arasında yapılmış olan araştırmanın değerlendirme kısmı tekil bir örnek olarak sunulmuştur. Burada Ulupamir Kırgızları'nın sosyo-ekonomik yapıları, kültürel davranışları, kendilerini tanımlama biçimleri, vatan algılamaları ve sosyal çevreyle etkileşimleri alan araştırmasının temel hareket noktalarını oluşturmuştur.

2012 yılında piyasaya çıkmış olan bu kitabın bölümlerine bakacak olursak:

Kitap teori ve uygulamadan oluşan bir içeriğe sahiptir. Teori bölümünde göç kavramı tarihsel arka planda analiz edilmiş ardından zorunlu göçler ile serbest göçler arasındaki farklılıklardan yola çıkılarak sürgün kavramı üzerinde durulmuş ve bu bağlamda bir sürgün sosyolojisi denemesi yapılmıştır. Uygulama kısmında çalışma alanı olarak seçilen “Van Ulupamir Kırgızları'nın sosyo-kültürel yapıları ve kimlik algılamaları” sosyolojik olarak çözümlenmiştir. Çalışmada nitel ve nicel veriler birlikte kullanılmıştır.

Birinci bölümde çalışmanın özgünlüğü ve amacı belirtilmiş ve bir sürgün sosyolojisi mümkün müdür sorusuna cevap aranmıştır.

İkinci bölümde küreselleşen dünyada göçler: değişen göç ve göçmenlik algısı üzerinde durulmuş, göçün kavramsal analizi yapılmış, göç türleri tanımlanmış, zorunlu bir göç türü olarak sürgün, sürgün sosyolojisinde diasporik kimliklerin yorumlanma biçimleri ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde Ulupamir Kırgızlarına genel yöntemsel bir bakış, Ulupamir Kırgızlarına nasıl ulaşıldığı, çalışma sırasında karşılaşılan metodolojik problemler, Van Ulupamir Kırgızlarının sosyo-fiziki çevresi ile ilgili bilgilere değinilmiştir. Ulupamir Kırgızları ve göç, Ulupamir Kırgızlarının demografik yapısı, Ulupamir Kırgızlarının sosyo-ekonomik durumları ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde Ulupamir Kırgızları ile Karadenizli Türkler üzerine kıyaslamalı ve uygulamalı bir çözümleme yapılmış ve Ulupamir Kırgızlarında kimlik bağlamında oluşan gelecek kaygıları aktarılmıştır.

Beşinci bölümde Ulupamir Kırgızlarının yaşadığı sosyal ve kültürel sorunlara sosyolojik bir bakış başlığı altında Ulupamir Kırgızlarında güvenlik problemi ve koruculuk, ekonomik problemler, eğitimle ilgili problemler ve diğer problemler ve Ulupamir Kırgızlarının Türkiye problemlerine yaklaşımları ele alınmıştır.

Altıncı bölümde Ulupamir Kırgızlarının kendilerini tanımlama biçimlerinde vatan metaforu kapsamında sürgün topluluklarda vatan kavramının görünüm biçimleri, Ulupamir Kırgızlarında Türkiye algısı değerlendirilmiştir.

Yedinci bölümde Ulupamir Kırgızlarında din, gelenek, dil ve kültürel kimliğin ifade biçimleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Kitabın sonuç bölümünde ise Ulupamir Kırgızları hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve çalışma alanında ortaya çıkan sorunlar hakkında çözüm önerileri sunulmuştur. Kitabın sonunda kaynaklar ve araştırmalar ve resimler ile dizin yer almaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Adem Sağır, büyük emekleri ve deneyimleriyle yazdığı bu kitabın takdimini “Türkiye’de sürgün sosyolojisi bizce yeni bir alan ve yeni bir alanda çalışmanın pek çok zorluğu olsa gerek. Özellikle Sovyet sürgünleri söz konusu olduğunda literatür sıkıntısının önemli bir problem olduğu görülmekte. Bu kitabın alana bu anlamda büyük katkı sunacağı kanaatindeyim” şeklinde yapıyor. Kitabın akıcı dili ve kullandığı teknik açısından okuyucuyu tatmin edeceği kanaatindeyim. Bir kültürün varoluş hikayesini, o kültüre üye bir çok kişiyle yaptığı anketler ve mülakatlarla yerinde görerek resmettiği belgelerle gün yüzüne çıkarmıştır. Kitap özellikle sosyal bilimlerle uğraşan araştırmacılar için göç ve özellikle zorunlu göç araştırmaları kapsamında temel bir kaynak teşkil etmektedir. Ulupamir Kırgızları ile

ilgili bu kitap çalışması sosyolojik bağlamda alanında tektir. Ayrıca bölgenin korucu köyü olması ve bölgenin jeopolitik konumu dikkate alındığında araştırmacıların cesaretinin de çalışmayı önemli kılacağı kanaatindeyim.